

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

شب قدر در قرآن

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته فقه و معارف اسلامی

نگارش؛ براتعلی مرادی

استاد راهنما؛ حجة الاسلام و المسلمین دکتر ابو القاسم تجری گلستانی

استاد مشاور؛ حجة الاسلام و المسلمین مهدی حسینیان

اسفند ۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی
شماره ثبت: ۱۴۴۴
تاریخ ثبت:

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه ، به عهده نویسنده می باشد.

□ هر گونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع ، بلاشکال است و نشر آن

در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

این اثر ناچیز را به؛

لیلة القدر حقیقی، شفیعه روز جزا،

حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها)

پدر بزرگوارش، خاتم پیامبران،

حضرت محمد بن عبد الله (صلی الله علیه و آله و سلم)؛

همسر گرامیش، مولای متقیان،

حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)؛

ذریه پاک و مطهرش، از

امام حسن و امام حسین (علیهما السلام)

تا وجود نازنین آخرین ذخیره الهی، منجی عالم بشریت،

حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف)

و کریمه اهل بیت،

حضرت فاطمه معصومه (سلام الله علیها)

که بارگاه ملکوتیش شهر قم را منور نموده و از برکتش این شهر، مرکز علم و

فقاهاست و اجتهاد گردیده است،

تقدیم می نمایم.

باشد که این تلاش کوچک مقبول حق قرار گرفته و خداوند حقیر را از برکات

شب قدر که رساله مزین به نام مبارک آن شب است، بهره مند سازد.

پروانه

بی‌شک تدوین این رساله مدیون زحمات عده‌ای از بزرگوارانی است که از ابتدای تحصیل و فراگیری دانش بالخصوص معارف بلند اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام)، حقیر را یاری نموده‌اند. و با تشویقات بی‌شائبه‌شان کمک کردند تا در این مسیر گام بردارم. عزیزانی که حق زیادی بر عهده‌ام دارند. که نه زبانم قدرت بیان و نه قلمم توان نوشتن خدمات‌شان را دارد.

با زبان الکن و قلم نارسایم از همه، به طور عام تشکر نموده و کمال تقدیر و سپاس را ابراز می‌دارم و به طور خاص، تقدیر و تشکر ویژه دارم از کسانی که زحمات‌شان در به ثمر رسیدن این اثر، محسوس بوده و با دلسوزی‌های آگاهانه‌شان این جانب را یاری رساندند، آنانی که با انقباس پاک و قدسیه، و علم، دانش و تجربیات‌شان نیروی خلاقیت، تفکر و تدبیر را در بنده ایجاد نمودند. و اگر بخواهیم از ایشان ذکری به عمل آید بی‌تردید نام‌های مبارک اساتید گرانقدر و معظم جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای دکتر ابوالقاسم تجری گلستانی به عنوان استاد راهنما و جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای مهدی حسینیان به عنوان استاد مشاور، می‌درخشند.

و نام دیگری که در این میان نور افشانی می‌کند، مرکز جهانی علوم اسلامی است که مسئولیت خطیر نشر معارف اهل بیت (علیهم السلام) و تربیت طلاب محترم غیر ایرانی را بر عهده دارد. (ریاست محترم مرکز جناب حجة الاسلام و المسلمین حاج آقای اعرافی، امور پایان نامه مرکز و همه همکاران و دست اندرکارانش) که در سال‌های اخیر اهتمام و پیگیری جدی را در امر تحقیق و نگارش و ایجاد روحیه خلاقیت و قلم‌فرسایی در میان طلاب غیر ایرانی، داشته‌اند.

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، نامی که لازم است از آن یاد گردد، و به جاست از مدیریت محترم مدرسه استاد ارجمند جناب حجة الاسلام و المسلمین حاج آقای محامی و معاونین گرامیش، مدیریت محترم اداره سطح تکمیلی، امور پایان نامه مدرسه و گروه علوم قرآن و حدیث، نهایت امتنان را داشته باشم.

در یک کلام به همه این عزیزان خسته نباشید گفته و برای همه آروزی سعادت و

موفقیت می‌نمایم.

چکیده

رساله حاضر با عنوان «شب قدر در قرآن» تدوین گردیده است و دارای مقدمه، پنج فصل و نتیجه می‌باشد.

فصل اول: در این فصل با عنوان «کلیات مسئله» ابتدا به طرح تحقیق پرداخته شده که در آن از بیان موضوع، سابقه پژوهش در این زمینه، بیان ضرورت تحقیق و تدوین رساله، طرح سوال‌های اصلی، فرضیه‌های تحقیق و چگونگی تدوین و روش کار در این تحقیق، سخن به میان آمده است. و نیز به واژه‌های کلیدی این پژوهش اشاره گردیده است و دو واژه مهم (لیله مبارکه و لیلة القدر) معنا شده و سه واژه دیگر (احیاء، انزال و تنزیل) به فصل‌های بعدی و در جای مناسب واگذار شده است. آنگاه به صورت اجمال سوره مبارکه قدر را که درون مایه اصلی تحقیق می‌باشد، از نظر شأن نزول و محتوای سوره بیان کرده‌ایم. و سپس به این امر که آیا شب قدر اختصاص به امت اسلام دارد یا در امت‌های گذشته نیز بوده است؟ و نیز به مسئله استمرار و امتداد آن بعد از پیامبر عظیم الشان اسلام (صلی الله علیه و آله) پرداخته شده است.

فصل دوم: این فصل به «تعیین شب قدر» اختصاص یافته و مطالبی در باره حکمت اخفاء شب قدر، وجه نام‌گذاری، علائم و نشانه‌های آن، راه‌های شناخت و درک شب قدر، شب‌هایی که احتمال می‌رود شب قدر باشند و احتمال راجح و قویتر، و مسئله اختلاف افق و تأثیر آن در تعیین شب قدر، را در بردارد.

فصل سوم: در این فصل از فضایل شب قدر سخن به میان آمده و سه فضیلت مهم و اساسی آن (نزول قرآن، قرار گرفتن شب قدر در ماه رمضان، و اعمال این شب با عظمت)، مطرح شده و مورد بررسی قرار گرفته است. در فضیلت اول به شناخت اجمالی قرآن با دو عنوان (قرآن در قرآن و قرآن در روایات) و نیز کیفیت نزول آن در شب قدر پرداخته و فضیلت دوم را با مطالبی در باره بهترین شب و بهترین ماه سال و ارتباط آن دو با یکدیگر، مورد تفحص قرار داده و از اعمال مشترک شب‌های قدر و اعمال مخصوص به هریک از سه شب محتمل در فضیلت سوم، بحث نموده‌ایم.

فصل چهارم: عنوان این فصل «آثار شب قدر» می‌باشد؛ در این فصل چگونگی

تقدیر امور در شب قدر، نقش انسان در مقدرات آن، نزول فرشتگان الهی و روح در زمین برای عرضه مقدرات یکساله به امام زمان و حجت خدا، بیان شده و مسئله ایمن بودن این شب از هرگونه آفات و بلیات ظاهری و باطنی، پایان بخش این فصل می‌باشد.

فصل پنجم: تحت عنوان «شب قدر و ولایت» به این مسئله که سوره قدر دلیل

بر حقانیت شیعه و برهان روشنی در اثبات امر امامت و ولایت ائمه اطهار (علیهم السلام) می‌باشد، پرداخته و آنگاه تطبیق شب قدر بر حضرت زهرا (سلام الله علیها) تبیین شده و در قسمت آخر این فصل، رابطه امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) و شب قدر مورد بررسی قرار گرفته است.

پایان بخش این اثر را نتیجه گیری از مباحث مطرح شده، و ذکر منابع و مأخذ

مورد استفاده، تشکیل می‌دهد.

فهرست مطالب

مقدمه ۱

فصل اول: کلیات مسئله

طرح تحقیق ۴

بیان مسئله ۴

سابقه تحقیق ۴

ضرورت تحقیق ۵

سوال‌های اصلی ۶

فرضیه‌های تحقیق ۶

روش تحقیق ۶

واژگان کلیدی ۷

نگاه اجمالی به سوره قدر ۸

شان نزول ۹

محتوای سوره ۱۱

شب قدر و امت‌های پیشین ۱۴

استمرار شب قدر پس از وفات پیامبر (ص) ۱۶

فصل دوم: تعیین شب قدر

حکمت اخفاء شب قدر ۲۱

وجه تسمیه شب قدر ۲۳

علامت و نشانه شب قدر ۲۸

راه‌های شناخت و درک شب قدر ۳۰

الف) قرائت سوره دخان ۳۰

ب) قرائت سوره قدر ۳۰

ج) صدقه دادن ۳۱

۳۱ نماز (د)
۳۳ شب‌های احتمالی و احتمال راجح
۳۴ ۱ - دهه آخر ماه رمضان
۳۵ ۲ - یکی از چهار شب ۱۷، ۱۹، ۲۱ و ۲۳ ماه رمضان
۳۶ ۳ - یکی از سه شب ۱۹، ۲۱، و ۲۳ ماه رمضان
۳۷ ۴ - یکی از شب‌های ۲۱ و ۲۳ ماه رمضان
۳۹ ۵ - سه شب ۱۹، ۲۱ و ۲۳ با هم
۴۰ ۶ - شب بیست و سوم
۴۴ شب قدر و اختلاف افق

فصل سوم: فضیلت شب قدر

۵۰ نزول قرآن
۵۰ شناخت اجمالی قرآن کریم
۵۲ قرآن در قرآن
۶۰ قرآن در روایات
۶۳ کیفیت نزول قرآن در شب قدر
۷۵ برترین شب در بهترین ماه
۷۵ بهترین ماه سال
۸۰ بهترین شب سال
۸۶ شب قدر و ماه رمضان
۸۸ اعمال شب قدر
۸۹ اعمال مشترک شب‌های قدر
۸۹ ۱- غسل
۹۰ ۲- شب زنده‌داری (احیاء)
۹۳ ۳- دعا
۹۵ ۴- نماز

- ۵ - صد رکعت نماز ۹۶
- ۶ - قرآن ۹۶
- ۷ - باز نمودن قرآن در مقابل ۹۷
- ۸ - بر سر گذاشتن قرآن ۹۷
- ۹ - زیارت امام حسین (علیه السلام) ۹۸
- ۱۰ - دعای جوشن کبیر ۹۸
- ۱۱ - مذاکره علمی ۹۹
- اعمال مخصوص شب نوزدهم ۱۰۰
- اعمال مخصوص شب بیست و یکم ۱۰۲
- اعمال مخصوص شب بیست و سوم ۱۰۵

فصل چهارم: آثار شب قدر

- تقدیر امور در شب قدر ۱۱۲
- نقش انسان در مقدرات شب قدر ۱۱۸
- مسئله سرنوشت در قرآن ۱۱۸
- دسته اول از آیات ۱۱۹
- دسته دوم از آیات ۱۲۱
- انسان و مسئله سرنوشت ۱۲۴
- نزول فرشتگان و روح ۱۲۷
- فرشتگان از نگاه امام خمینی (ره) ۱۲۹
- مراد از روح چیست؟ ۱۳۳
- سلام شب قدر ۱۳۴

فصل پنجم: شب قدر و ولایت

- سوره قدر دلیل بر حقانیت شیعه ۱۳۸
- گفتگوی علمی به واسطه سوره قدر و دخان ۱۳۸
- صاحبان امر بعد از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ۱۴۱
- حقیقت شب قدر از دیدگاه امام خمینی (ره) ۱۴۸

۱۴۹	تطبیق شب قدر بر حضرت زهرا (سلام الله علیها)
۱۵۰	حضرت زهرا (سلام الله علیها) در قرآن
۱۵۴	حضرت زهرا (سلام الله علیها) در روایات
۱۵۷	شب قدر و فاطمه زهرا (سلام الله علیها)
۱۶۰	شباهت‌های شب قدر و حضرت زهرا (سلام الله علیها)
۱۶۳	شب قدر و امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف)
۱۶۸	خلاصه
۱۷۱	فهرست منابع

لَيْسَ الْقَدِيرُ حَمِيرٌ
مُرَّ الْقَبْرِ

الْقَدِيرُ
وَمَا أَدْرِي مَا

الْقَدِيرُ
لَا تَرْتَلْنَاهُ هَيْبَةً

قَبْرًا لِمَلَأْتَهُ وَالرُّوحَ فِيهَا يَأْذَنُ رَبُّهُمْ مِنْ أَمْرِ سَلَامٍ حَتَّى يَمُوتَ
كُلُّ مَنْ يَمُوتُ مِنْهُمْ حَتَّى يَمُوتَ

بِإِذْنِ رَبِّهِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

خداوند متعال در میان شب‌ها و روزهای سال، به برخی از روزها و شب‌های آن، بها و ارزش بیشتری داده و هرکدام به مناسبتی ارزش پیدا نموده است. بی‌تردید شب قدر یکی از شب‌های مهم و با ارزشی است که می‌توان گفت، شبی به عظمت و بزرگی آن نمی‌رسد، آری شب قدر، شبی است که در تمام طول سال، شبی به خوبی و فضیلت آن نیست و کارهای نیک هر انسانی در این شب با عظمت بر هزار ماه (بیش از هشتاد سال) برتری دارد و در این شب با عظمت، مقدرات انسان برای یک سال دیگر معین می‌گردد؛ در این شب، بزرگترین فرشته الهی (روح القدس) به دستور حضرت باری تعالی بر زمین فرود آمده و به حضور ولی عصر امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شرفیاب می‌شود و آنچه را که خداوند برای هرکس مقدر کرده به حضرتش عرضه می‌کند. لذا این شب بزرگ از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در آیات و روایات تأکید فراوان بر قدر دانستن این شب شده است. حال بر ماست که بدانیم شب قدر در کدام شب از شب‌های سال واقع شده و چرا شب قدر نام گرفته و عظمت آن در چیست و اعمال این شب با شکوه، که برابری می‌کند با هزار ماه چگونه است؟ و بحث‌های دیگری که آگاهی از آنها، ما را برای استفاده بیشتر و قدر دانستن این شب با عظمت یاری می‌رساند.

در دعای ماه رمضان، امام سالکان، علی بن الحسین (علیهما السلام) می‌خوانیم:

«ثم فضل ليلة واحدة من لياليه على ليالي الف شهر و سماها ليلة القدر، (تَنْزَلُ

الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ) سلام دائم البركة الى طلوع الفجر على

من يشاء من عباده بما احكم من قضائه»؛ سپس یک شب از شب‌های آن (ماه

رمضان) را بر شب‌های هزار ماه برتری بخشید و نام آن را ليلة القدر نهاد، شبی

که (فرشتگان و روح) در آن شب با اذن پروردگارشان برای هر امری با قضائی تغییر ناپذیر فرود می‌آیند (شبی که) سلامت آن دائم البرکت است تا سپیده دم بر هر کس از بندگانش را که بخواهد.

و در دعای وداع ماه مبارک رمضان حضرت می‌خوانیم:

«و اجللت فيه من ليلة القدر التي هي خير من الف شهر»؛^۱ و از شبی که در آن

(ماه رمضان) قرار دارد و از هزار ماه بهتر است تجلیل کرده و بزرگ داشته‌ای.

و در فراز دیگر همین دعا دارد:

«السلام عليك و على ليلة القدر التي هي خير من الف شهر»؛^۲ سلام بر تو

(ای ماه) و بر شب قدری که از هزار ماه بهتر و برتر است.

در نوشتار حاضر سعی ما بر آن است که شب قدر را در لسان وحی، در حد توان، بررسی نموده و مورد تحقیق قرار بدهیم و برآنیم که بدانیم مفسران واقعی و حقیقی کلام وحی و نیز متفکران و صاحب نظران اسلامی چگونه به بیان این شب با عظمت پرداخته‌اند و چه نظراتی را ارائه کرده و تا چه اندازه این بحث مهم و با شکوه را مورد توجه قرار داده‌اند، شبی که خداوند سبحان آن را با لفظ مبارک ذکر می‌کند و این امر بدون جهت نیست؛ زیرا خداوند در کتاب عظیمش، هفت چیز^۳ را با لفظ مبارک یاد کرده و اگر اندک تأملی در این هفت چیز، نمایم، می‌بینیم که همگی از شأن و منزلت ویژه‌ای برخوردار است. و اینک ما در این رساله به یکی از این هفت چیز مبارک پرداخته و آن را از زوایای مختلف مورد کند و کاو قرار می‌دهیم؛ تا راهگشایی باشد برای درک آن و تأمل و دقت زیادتر برای مواظبت و مراقبت این موضوع و لذا موضوع این رساله «شب قدر در قرآن» است.

۱ - صحیفه سجاده، ص ۴۴۲؛ دعای ۴۵.

۲ - همان، ص ۴۴۷.

۳ - ۱- مکه؛ ۲- قرآن؛ ۳- حضرت عیسی (علیه السلام)؛ ۴- زیتون؛ ۵- بقعه حضرت موسی (علیه السلام)؛ ۶- باران؛ ۷- شب قدر.

فصل اول

کلیات مسئله

آه! این سوره بوی دیگر می‌دهد

بوی مشک و بوی عنبر می‌دهد

بوی احمد، بوی حیدر، مرتضی

بوی زهرا، بوی امر و مقتدا

می‌رسد خوشتر نسیمی از قدر

از نزول امر و انوار قدر

طرح تحقیق**بیان مسئله**

موضوع این رساله «شب قدر در قرآن» می‌باشد، شبی که بهتر از هزار ماه است، و تمام مقدرات یک ساله انسان در این شب مقدر گردیده و به وسیله فرشتگان و روح القدس، بر امام و ولی خدا در روی زمین عرضه می‌گردد. شب با عظمتی که هیچ شب و روزی به عظمت آن نیست. و ما برآنیم در حد وسع و توان خویش، شمه‌ای از کرانه بی‌کران این شب را به رشته تحریر در آورده و در دسترس رهپویان راه حق و حقیقت قرار دهیم.

سابقه تحقیق

در باره شب قدر، از آنجایی که شب بسیار با عظمتی است، اهتمام زیادی بالخصوص بعد از نزول سوره قدر، بر آن گماشته شده. و می‌توان گفت مسلمانان صدر اسلام اولین کسانی هستند که در باره این شب با کرامت پرسش‌هایی را مطرح کرده‌اند و از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه معصومین (علیه السلام) جواب خواسته‌اند. از این رو، احادیث و روایات منقول از ایشان در این موضوع، در منابع شیعه و سنی فراوان یافت می‌شود. بعد از دوران حضور، این موضوع در کتاب‌های حدیثی و تفسیری مورد بحث قرار گرفته و سخنانی در باره آن نگاشته شده است و مفسران کلام وحی هریک به اندازه توان و سهم خویش به آن پرداخته‌اند.

از جمله کتاب‌هایی که در این موضوع تألیف شده، کتاب «برکرانه قدر (بارقه‌هایی از سوره قدر)» نوشته سید هدایت الله طالقانی می‌باشد. این اثر ارزشمند در چهار بخش تنظیم گردیده است. که سه بخش اول به تفسیر سوره قدر پرداخته و تحت یک عنوان کلی «افق مبین» قرار گرفته است و بخش چهارم را به تأویل سوره مبارکه قدر تحت عنوان «در آینه تأویل» اختصاص داده است.

بخش اول بیان عمومی سوره قدر و در بخش دوم تفصیل آن از قبیل توضیحات لغوی و ادبی و بیان حکمت کلمات این سوره و نیز شرح و معانی ظاهری و باطنی و تبیین مباحث جانبی (علمی، تاریخی، تربیتی، عرفانی و ...) بیان شده است. بخش سوم این کتاب شامل برداشت‌ها و نکته‌های کاربردی است. نویسنده در بخش چهارم به این مطلب پرداخته که معنی واقعی شب قدر چیست و تأویل سوره قدر چگونه است و نکات قابل توجهی را در باره شب قدر و فاطمه زهرا (سلام الله علیها) بیان و این سوره مبارکه را بر اساس تأویل تبیین نموده است.

ضرورت تحقیق

چنانکه بیان شد، شب قدر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و برای تحقیق و شناساندن آن اهتمام فراوان گذاشته شده است. مفسران، محدثان و نویسندگان زیادی در این زمینه قلم‌فرسایی نموده‌اند. ولی از آنجایی که با مراجعه به منابع تفسیری، روایی و ... می‌بینیم مولفان و محققان گاه از یک زاویه خاص آن را مورد کنکاش قرار داده و گاه از چند زاویه به آن پرداخته‌اند. و ما خواستیم اولاً: به قدر توان خویش این موضوع بسیار مهم و ارزشمند را از جنبه‌های گوناگون مورد تحقیق قرار داده و مطالب پیرامون آن را بررسی نماییم. ثانیاً: شب قدر هر ساله وجود دارد و با توجه به جایگاه آن لازم است محققان و نویسندگان برای آگاهی مردم از عظمت این شب گرانقدر تجلیل نموده و با باز نمودن زوایای مختلف آن با بیان رسا، جلوه‌ی خاصی به شب قدر بدهند. ثالثاً: خود بر آن شدم تا شمه‌ای از کران بی‌کران این شب را چشیده و از عظمت این دریای بی‌پایان جرعه‌ای بنوشیم تا باشد، برای قدر دانستن آن همت نموده و برای درک این شب با شکوه تلاش نمایم.

رابعاً: در زمان ما که رسانه‌های ارتباط جمعی زیاد شده و عصر ارتباطات است، می‌بینیم هر ساله در شب‌های قدر مسلمانان در سرتاسر جهان، برای درک و

احیای این شب، برنامه‌های مختلف دارند. و این جنب و جوش، شور و شوق و اشتیاق آدمی را وادار می‌سازد تا به این موضوع حساس شده و در باره آن مطالبی را بدانند و این میسور نیست جز اینکه قلم به دستان برخیزند و به حد توان خویش آن را تبیین نمایند.

سوال(های) اصلی

پرسش‌های اصلی در این رساله به شرح زیر می‌باشد:

- ۱ - شب قدر چیست؟
 - ۲ - شب قدر کدام شب از سال است؟
 - ۳ - فضیلت شب قدر چیست؟
 - ۴ - تقدیر امور در این شب چگونه است؟
 - ۵ - رابطه شب قدر با امر ولایت چگونه است؟
- در طی فصل‌هایی که برای این رساله در نظر گرفته شده، به این پرسش‌ها پاسخ داده خواهد شد.

فرضیه‌های تحقیق

یکی از باعظمت‌ترین شب‌های سال شب قدر است و آن بهتر از هزار ماه می‌باشد، این شب با عظمت در ماه رمضان قرار دارد و احتمالاً اینکه شب بیست و سوم ماه رمضان باشد زیاد است. در این شب تمام مقدرات یکساله انسان معین می‌شود و درک این شب به آسانی نیست و یکسری مقدمات و زمینه‌سازی‌هایی لازم دارد.

روش تحقیق

در این رساله از روش کتابخانه‌ای استفاده شده و بیشتر جنبه تحلیلی - توصیفی لحاظ گردیده است.

واژگان کلیدی

واژه‌های کلیدی در این رساله عبارتند از:

۱ - ليله مبارکه:

واژه «لילה مبارکه»

آنچه از کتب لغت به دست می‌آید، مبارکه از ماده (برک) است و به معانی رشد، زیاد، وفور، فراوانی، سعادت، و خیر کثیر آمده است. بنابراین، ليله مبارکه؛ یعنی شب پربرکت، پرخیر و بادوام، شبی که سراسر سعادت و خوشبختی است.^۱

۲ - ليلة القدر:

واژه «ليلة القدر»

«قدر» به معانی مختلفی به کار رفته است از جمله؛ اندازه‌گیری، قدرت و توانایی، مقدار، تساوی، تنگی، تدبیر و ... آمده است. پس «ليلة القدر»؛ یعنی شب قدر، شب با عظمت و بزرگی، شبی که تقدیر امور در آن صورت می‌گیرد و یا از فرود فرشتگان تنگ می‌شود و ...^۲

۱ - «و البركة: الزيادة و النماء و التبریک: الدعاء بالبركة. و المباركة: مصدر بورك فيه، و تبارك الله: تمجید و تجلیل». (العین، ص ۶۹)

«برك: البركة: النماء و الزيادة. و التبریک: الدعاء للانسان او غيره بالبركة». (لسان العرب، ج ۱۰، ص ۳۹۵)
«و قيل البركة: الزيادة و القرآن مبارك لما فيه من زيادة البيان على الكتب السماوية لانه ناسخ لا يرد عليه نسخ فبقائه الى آخر التكليف». (مجمع البحرين، ج ۵، ص ۲۵۸)

«البركة: ثبوت الخير الالهی فی الشئ». (مفردات راغب، ص ۱۱۹)

«البركة) محرکه: النماء و - الزيادة و - السعادة». (اقرّب الموارد، ج ۱، ص ۱۶۲)

«البركة) نمو، رشد زیاد، وفور، فراوانی، سعادت، خوشبختی، برکت». (فرهنگ جدید عربی - فارسی، ص ۲۵)
«فسميت مباركة لان فيها يقسم الله نعمه على عباده فتدوم بركاتها. و البركة غناء الخير و المباركة الكثيرة الخير و البركة و لو لم يوجد فيها الا انزال القرآن لكفى به بركة». (جوامع الجامع، ج ۲، ص ۵۲۳)

«مبارک» از ماده «برکت» به معنی سودمند و جاویدان و پردوام است». (نمونه، ج ۲۱، ص ۱۴۷)

۲ - «القدر» مصدر و - کون الشئ مساویا لغيره بلازيادة و لانقصان يقال «هذا قدر هذا» ای: بمائله و مساوله و - عند المولدين: یعنی الشان و منه «من ان تعایشهم و قدرک ارفع» (ج) اقدار» (اقرّب الموارد، ج ۴، ص ۲۸۵) ←

۳ - احیاء؛

۴ - انزال؛

۵ - تنزیل.

توضیح سه واژه اخیر در فصل های بعدی خواهد آمد.

نگاه اجمالی به سوره قدر

«إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿۱﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿۲﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ

أَلْفِ شَهْرٍ ﴿۳﴾ تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ﴿۴﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ

→ «القدر» قدرت، نیرو، مقدار، اندازه، وقار، حرمت، آبرو، ارزش، ثروتمندی، سرِ شانه، ج اقدار (لیلة القدر) شب قدر. (فرهنگ جدید عربی - فارسی، ص ۴۳۵)

«قدر (وجوه و نظایر)، در لغت: قدر به معانی: توانا شدن بر چیزی، توانستن، قوت یافتن، اندازه کردن، آماده ساختن، تعیین وقت کردن می باشد. قدر علیه: بر او توانا شد، بر او تنگ گرفت. ... مبنای ساختارهای «قدر» در قرآن:

به صورت فعل:

۱ - به دست آوردن، دست یافتن بر چیزی ... ۲ - توانستن، قدرت داشتن، توانا بودن ... ۳ - تنگ گرفتن، در مضیقه گذاشتن ... ۴ - اندازه گیری، تعدیل کردن، به مقدار معین قرار دادن ... ۵ - شناختن، ارج نهادن، بزرگ داشتن ... ۶ - تسلط شدن، دستگیر کردن ... ۷ - مقدر کردن، رقم زدن ... ۸ - تدبیر کردن، چاره اندیشیدن ... ۹ - قرار دادن، مقرر کردن ...

به صورت اسم:

به معانی الف) اجل، وقت، مقدار ... ب) شناختن، بزرگی، ارجمندی ... ج) تقدیر و تدبیر امور خلقت، حکم و قضاء: «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿۱﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿۲﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ» (قدر/ ۳ - ۱) ...

تقدیر: اندازه گذاری لازم، به اندازه معین قرار دادن (به قضای حکمت) ... «دانش نامه قرآن و قرآن پژوهی، ج ۲، ص ۱۶۲۶)

«لیلة القدر، یعنی شب قدر، که شبی شگرف و مبارک و مرموز است و به قول اکثر مفسران این شب، شب تقدیر و تعیین ارزاق و آجال و امور و احکام و حوادث مهم هر سال است ...» (دانش نامه قرآن و قرآن پژوهی، ج ۲، ص ۱۹۴۲)

«قدر: القدر: القضاء الموفق، يقال: قدره الله تقدیرا. و اذا وافق الشئ شیئا قیل: جاء علی قدره. و القدریه: قوم یكذبون بالقدر». (العین، ص ۷۷۲)

«مفسران برای «لیلة القدر» سه معنی کرده اند: ۱ - عظمت و بزرگی؛ ۲ - تضییق و تنگ کردن؛ یعنی در آن شب از کثرت ملائکه روی زمین تنگ می شود؛ ۳ - تقدیر و سرنوشت». (تفسیر نوین، ص ۲۷۵).

«و معنی «لیلة القدر»: لیلة التقدیر الامور و قضائها، من قوله: «فِیْهَا یُفَرِّقُ کُلَّ أَمْرٍ حَکِیْمٍ»، او لیلة الشرف و الخطر و عظیم المقدر علی سائر اللیالی «وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ»، یعنی و لم تبلغ درایتک غایة علو قدرها». (جوامع الجامع، ج ۲، ص ۸۶۸).